

fornir'. □ 1.ª doc.: orígens.

No sembla que figuri en Muntaner (en el passatge que en cita *AlcM*, el que porta el text autèntic és *infantat*, i no *parit*, Casac. vii, 49.27, § 264). Tanmateix és evident que un verb així, i prolongament d'un mot llatí i romànic comú, va ser català des dels orígens literaris, per més que escriptors com Muntaner o Cerquerí o Llull li prefereixin el seu sinònim més dignificador.

En tot cas *parir* figura en la *Crònica* del Cerimoniós. *L'InvLC* cita «quant hom conexs que éla deu *parir*, que és ben grossa» en un doc. de 1387; també en *Tuglat* i en Albertà de Bre. (612), tant en la forma de futur plena *pariràs* (2.ª persona), com en la sinco-pada «Vet ací Helisabeth, que *parrà* fill en la sua senectut»; el *DAG*. troba «ab dolor e afany infantarà e *parràs*», en Eiximenis. Antigament es veu que *parir* està més reservat per a les bèsties que per a les dones: «quan *pareix* una cabra, una truça, no-y ha menester ajuda», StVicentF (*Serm.* i, 23.21); «aquest cavall ha mamat let de somera --- com aquest cavall naixqué, era tan gran e tan gros que la egua no-l podia *parir*, e hagueren-la obrir ab un rahor perquè pogués exit, e la egua morí», JoMartorell (*Ag.* i, 353).

I si s'aplica a dones, és en textos de regust ordinari o un poc brutal: «les demés, / may no *parixen*, / ans se'n desixen / polidament: / sabidament / la let s'exu-guen; / bé lo joc juguen / de passa-passa», JRoig (*Spill*, 5498); «Paraís haja / e bon pos n'haja / mon mort marit: / --- / d'ell he *parit* / yo tres vegades / ---» (ib., 4330) no forma excepció pertanyent al llenguatge d'una donassa plebea i força bestialitzada. Fins en la llarga enumeració retòrica del *Spill*, vv. 11426ss., influeix el fet de posar-hi bèsties: bou, leó, serp, anyells, vv. 11437ss. Sempre s'ha mantingut en ús vigorós en la literatura, usat especialment per a enèrgiques expressions del llenguatge emotiu: «Comte de Santa Coloma, / malviatge qui 't *parí!* / Que tants llamps cayguen en terra, / y que de tants, cap te fir! / Lo dia que vares néixer fou un dia maleit: / més li valguera a ta pàtria / que hagués nat un escorpí / ---», Verdaguer (1866, *Nit de Sanch*, v. 18).

El ll. PARÈRE no es va mantenir en ús més que en les tres llengües romàniques de la Península i en la part veïna del gascó: bearnès antic (*PSW*), i avui encara, almenys en els dos extrems, Vall d'Aran i Vall d'Aspa (Rohlf's, *Le Gc.*, § 210); també en queden rastres en alguns parlars rètics i del Nord d'Itàlia. En català s'ha usat sempre i fins al cap Nordoest dels nostres Pirineus, des d'on continua per les altes valls d'Aragó; en formes ben arcaiques a la Vall de Bielsa: «quan *pariba* una kràpa, o krapito ---», «la perra ha *parito* peřeř ---» 'gosssets, cadells', 1965.

DERIV.: *Parit*, *-ida*, pren sovint el sentit de 'badat, mig fes, mig esberlat o esbroquellat': *La Figuera Parida* d'Herbessa, és el nom d'un gran arbre i renomemat, a Petrés (1962), cf. *DECH* iv, 403b45. *Paridera* 'corralet de muntanya': pràcticament desusat pertot (fora d'alguna recent invasió de sorges o militronxos, des dels fatídics i horrenos 1939-40 --- que hi solen

apostar els seus víctimats): fins i tot a Ribag. i P. Val. sona com a terme foraster, atxurrat o expressió de guardes i militars acastellanats, en lloc dels mots generals, *corral* etc.; en la toponímia —sempre NLL menors, és clar— només ha pres peu en alguns pobles limítrofs, com Fondeguailla, i algun de la part extrem occidental de la zona central, com Torís, ja poc a Torrent, i molt més a la Vall dels Alcalans: n'anoto molts a Llombai, Montroi i Real, on un cert arrelament es fa notar en la pron. familiar *paidéra* (articulació negligent fomentada aquí per la dissimilació), 1962; a Figueroles d'Alcalatén un intent de catalanitzar es mostra en *La Paridóra*, nom de partida (1961); cf. *DECH* iv, 403b47. *Pariment*.

Part [orígens]: «Ador-te, Senyor --- ador lo teu concebiment, per obra de sant Sperit, en lo ventre de la verge santa Maria --- qui era verge ans del *part*, e romàs verge après lo *part*; ador-te ---», *Blanq.* (§ 8, *NCl.* i, 89.15); «--- diré / a mon marit que yo só preyns / --- / Lo rey tant tost, cant ho ausí, / --- / de la regina féu pensar / honradament --- / cridava fort, diu que va 'n *part*: / féu-se secretament portar / l'enfant, c'avia fayt amagar / --- / e la dompna faia parvent, / qu'anàs en *part*, e va dient: / —Ay Déus, ay Déus! ---», *Lleg. Rim. Sev.*, vv. 75, 81: o sigui 'anar de *part*' que és la forma d'aquesta locució que ha prevalgut després; «ab la madrina ['llevadora'], / e la padrina, / cert no p<r>ofombres, / les males fembres, / elles ordiren / fals *part*, cobriren / ---», JRoig (*Spill*, 4777); arribant des de 'producte del part' a 'fetus, embrió': «lo lloc on se cria lo *part*: uterus, matrix», OPou (*TbPu.*, 253), i ja en les *VidesR*, 133r1. *Partejar*.

Partera 'la qui està parint o acaba de parir' [1296]: «neguna crestiana no gaus estar, ni portar aygua --- a negú ju(s)eu ni jusia; ni gaus anar cortejar [formar seguici, fer de cort.] nòvia jusia, ni *partera*, ni encara no sien participans ab eylls per --- nul servei dins lurs albercs ---», ordonament perpinyanenc de 1296 (*RLR* v, 90); «aprés anaren / --- / a Betlem, dret, / ab prou gran fret / --- / dona vehina / de la ciutat / no --- la volc rebre: / en un pesebre / —de comú era— / hac ser *partera*: / No hi hac madrina, / sor ni cosina / ---», JRoig (*Spill*, 11421; i v. 3867, vegeu-ne el context, a *compare*, *PARE*); «*parir*: pario, -is; la *partera*: puerpera; lo temps del *part*: puerperium», OPou. «Trobareu vostra muller - jau *partera* d'una infanta», *MilàF* (*Romllo.*, 210G₁).

Fou sempre una paraula usada universalment en la nostra llengua, que ha traspuat fins a la toponímia: *Sa Roca de sa Partera*, vora el camí d'Alaior a Binixems men. (1964), on conten que n'hi va jeure una, de pelegrina. Mot de creació original catalana (car és estrany fins a l'oc. ant., i tant o més al cast. i port., on una creació homònima hi té un sentit tan incompatible com el de 'llevadora'). *Parteratge* [Lacav., Belv.] 'descabdellament o procés de cada un dels parts': «en cap de vostres nou *parteratges* haureu tingut més bona assistència», Pons Mass. (*Colla del Carrer* ix, p. 102). *Parterejar*. *Parterot*.